

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПСИХОЛОГА ЯК СУБ'ЄКТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Ірина Головська, Інна Захарова

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблеми формування особистості як суб'єкта психологічного діяння і впливу, дослідження психологічних механізмів, що забезпечують ефективність психологічного діяння, адже на даний момент це одна із найбільш актуальних тем для всіх вищих навчальних закладів, які готують майбутніх психологів. В сучасних умовах особливо важлива професійна підготовки фахівця. Проблема особистості і її професійного становлення як тривалого багатопланового процесу належить до числа найбільш важливих і важких. Від процесу розвитку особистості у студентському віці залежить якість її професійної підготовки та наступної професійної діяльності.

У статті ми пропонуємо нашу точку зору з даної проблеми, а також аналіз наукової літератури, дослідження поняття «суб'єкта психологічного впливу». Крім того, в статті представлено дослідження особливостей та умов професійного становлення майбутніх психологів. Однією з умов формування майбутніх психологів як ефективних суб'єктів психологічного впливу є цілеспрямований розвиток комунікативних здібностей. Адекватна самооцінка також є важливою професійною якістю психолога, важливо мати, розуміти індивідуальні особливості своєї особистості, свої здібності, сильні й слабкі сторони характеру. Також корисно знати способи компенсації власних особистісних недоліків. Для психолога важливі такі емоційні прояви особистості як невимушеність, природність і щирість у спілкуванні, стійкість до стресу, емоційна стабільність, здатність до співпереживання. Загальне відношення до життя й діяльності проявляється в таких значущих для психолога особистісних якостях як відповідальність, організованість, оптимізм, відкритість, допитливість, спостережливість, самостійність суджень, креативність, гнучкість поведіння, здатність до рефлексії своїх переживань.

Ключові слова: психологічний вплив, суб'єкт психологічного впливу, комунікативні здібності.

Постановка проблеми. В наукових дослідженнях накопичений великий обсяг наукового матеріалу з проблем різного роду впливу і діяння на людину, його спілкування, відношення, стан, оптимізацію професійної діяльності. Разом з тим, проблема формування особистості як суб'єкта психологічного діяння і впливу, дослідження психологічних механізмів, що забезпечують ефективність цього процесу, не були предметом спеціального дослідження.

Дотепер навіть існує значна плута-

нина у використанні ключових понять проблеми. Так у різних психологічних дослідженнях поняття «вплив» і «діяння» використовуються неоднозначно, або вживаються як синоніми, підмінюючи одне іншим. У той же час категорія «вплив» є однією з основних в історії психологічної думки. Вона у відомих межах відповідає на запитання про сутність, природу, критерії і методи ефективного психологічного діяння, розуміння сутності психологічних механізмів, що за-

безпечують реальну зміну мотивів, настроїв, установок, поведінки людини.

Наголошується, що недостатня ефективність психологічного впливу і діяння пов'язана найчастіше з відсутністю навичок ефективної організації процесу міжособистісної взаємодії, відсутність знань про алгоритми психологічного впливу і діяння, або відсутність навичок використання засобів і прийомів психічного діяння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою впливу займалося багато вчених (С.Ю.Решитін, А.А.Бодальов, В.Н.Куліков, В.П.Шейнов, Е.Л.Доценко, Н.П.Єрастов, Д.А.Зарайський, Т.С.Кабаченко, І.І.Кобиляцький, Е.Б.Михайлюк, В.А.Розанов) серед закордонних вчених (Ф.Зімбардо, М.Ляйппе, Д.Карнегі, Р.Чалдині, Е.Шостром). Але проблема впливу психолога не досить вивчена на даний момент, а тим більше супровід молодого фахівця на етапі його становлення як суб'єкта психологічного впливу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В сучасних умовах особливо важлива професійна підготовки фахівця. Проблема особистості і її професійного становлення як тривалого багатопланового процесу належить до числа найбільш важливих і важких. Від процесу розвитку особистості у студентському віці залежить якість її професійної підготовки та наступної професійної діяльності.

Мета статті показати важливість формування майбутнього психолога на етапі його становлення як суб'єкта психологічного впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людина володіє цілим рядом характеристик особистості, які є досить стійкими утвореннями, оскільки вони присутні у всіх людей. Це так звані інте-

гративні характеристики, тобто, риси особистості, що формуються на основі більш простих психологічних характеристик.

Аналіз психологічної літератури показав, що як необхідні для формування майбутнього психолога як суб'єкта психологічного впливу можливо визначити наступні якості особистості:

- *по-перше*, характерологічні: самооцінка, нейротизм, ставлення до свого «Я», тривожність;

- *по-друге*, комунікативні, мотиваційні: рівень домагань, потреба у досягненнях;

- *по-третє*, емоційно-вольові: наполегливість, самовладання, емоційна рівновага, ставлення до світу, інтерес до явищ суспільно-політичного життя, життєві настанови [2].

На думку О.П. Саннікової існує два основних методологічних підходи до розуміння особистості: перший підхід – діяльнісний – передбачає вивчення особистості в плані відповідності або невідповідності вимогам професійної діяльності, які залежно від особливостей праці, у різній ступені, детермінують поведінку особистості; другий підхід – особистісний – передбачає вивчення професіонала «з погляду індивідуальних особливостей, що проявляються в професійній діяльності». У цьому підході в дияді «діяльність» - «особистість» акцент зміщується з поняття «професійна діяльність» на поняття «особистість професіонала». Професійна діяльність розглядається не як тверда імперативна детермінанта у формуванні особистості, а як поле додатка творчих можливостей індивідуальності [3].

Зрозуміло, що особистість професіонала, що формується й існує в діяльності, є складне динамічне утворення, і стає головним компонентом професійної діяльності, що організовує, контролює, оці-

ное й перетворює діяльність і себе. При цьому особистість досягає досконалості тільки при високій мотивації та певній професійній спрямованості, наприклад, спрямованості на спілкування [3].

Безліч робіт присвячена вивченню окремих професійно значущих якостей особистості психолога. Так, досліджується підсистема комунікативних якостей особистості як комунікативна компетентність, або соціального інтелекту. Також рядом авторів досліджувалася комунікативна компетентність стосовно до професійних якостей особистості психолога (В.Н.Леви, Н.А.Амінів, М.В.Молоканов, Т.Л.Кобзар, В.Г. Ромек, А.В. Петровський, Ю.М.Болотова), та характеристики, компоненти психологічної культури психолога (С.С.Зорин), рефлексії (М.С.Мириманова, І.В.Зингерман), професійна спостережливість (Г.И.Кислова).

Важливий фундамент для професійно успішної діяльності психолога становлять особистісні якості. Ці якості особистості психолога досліджуються як вимога до ефективної взаємодії між людьми, як вміння встановлювати й підтримувати контакти з людьми, здатність розуміти людей, розбиратися в їхніх особливостях.

Адекватна самооцінка також є важливою професійною якістю психолога, важливо мати, розуміти індивідуальні особливості своєї особистості, свої здібності, сильні й слабкі сторони характеру. Також корисно знати способи компенсації власних особистісних недоліків. Для психолога важливі такі емоційні прояви особистості як невимушеність, природність і щирість у спілкуванні, стійкість до стресу, емоційна стабільність, здатність до співпереживання. Загальне відношення до життя й діяльності проявляється в таких значущих для психолога особистісних якостях як відповідальність, організованість, оптимізм, відкритість, допит-

ливість, спостережливість, самостійність суджень, креативність, гнучкість поведіння, здатність до рефлексії своїх переживань. Найважливішими вольовими якостями психолога є наполегливість, терплячість, самовладання. Важливими моральними якостями психологів вважаються доброзичливість, поважне відношення до людей, чуйність, альтруїстичність, гуманність, інтелігентність [1].

Основою нашого дослідження є припущення, що вміння розуміти інших людей і психологічно коректно впливати на них значно залежить від комунікативні якості особистості психолога. Комунікативними якостями також можна вважати привабливість, товариськість, тактовність, увічливість, вміння слухати й зрозуміти іншу людину. У цілому комплекс цих якостей часто називають «талантом спілкування». Психолог повинен уміти працювати з людьми, розбиратися в характерах, володіти не тільки психологічними знаннями, але й психологічною інтуїцією.

Таким чином практика надання психологічної допомоги жадає від психолога не тільки спеціальних знань умінь, але й володіння певними особистісними якостями, а на сам перед вмінням спілкуватися (спостережливість, творчий склад розуму, дотримання моральних і правових норм поведіння, чітка і ясна мова, розвинена інтуїція, емпатія, турбота, толерантність, моральність, заповзятливість, мобільність, здатність до співробітництва, самостійність у прийнятті відповідальних рішень у ситуації вибору, здатність прогнозувати їхні можливі наслідки й т.д.).

Ми розуміємо що психологічне консультування представляє собою як суб'єкт - суб'єктні відносини, але аналіз діяльності психолога і його прагнення до результативності, жадає від нього іноді

суб'єкт-об'єктних відносин. Будь-яка взаємодія містить в собі вплив на об'єкт і його відповідну реакцію, яка може бути різною по складу, формі та часі прояву. Клієнт приходить за допомогою до психолога, а він у свою чергу управляє процесом консультування, впливає на його оцінки та стан.

Психологічний вплив має бути позитивним процесом, при якому психолог не може нашкодити клієнтові. Щоб впливати молодому фахівцеві необхідно мати комунікативні здібності, які є основними для формування навичок впливу. Також важливими особистісними якостями для успішного впливу є адекватна самопрезентація, відкритість, розкутість, природність, вільне вираження впевненості в собі.

При підготовці майбутніх психологів одним зі способів впливу особистісному й професійному становленню психолога є формування й реалізація системи психологічного супроводу освітнього процесу: психологічно грамотна й логічно послідовна, обґрунтована побудова процесу професійного становлення студентів-психологів, що характеризується пролонгованістю, безперервністю й передбачає проходження за природним ходом навчання й розвитку особистості.

Кожний етап становлення професіонала-психолога в процесі навчання у вузі має свої специфічні особливості, характеризуються складністю й кризовістю. При цьому студент відчуває кардинальну перебудову різних рівнів свого життєвого здійснення:

- професійного (приспосування до характеру, змісту, умовам і організації учбового процесу, вироблення навичок самостійності в навчальній і науковій праці, професійних способів дій і стилю діяльності);
- внутрішньо-особистісного (цінностей, особистісних змістів, мотивів професійної діяльності);
- соціально-психологічного (при-

стосування індивіда до групи, взаєминам з нею, вироблення власного стилю поведінки й диференційованого походу до своїх ролей).

Вся система психологічного супроводу підготовці майбутніх психологів повинна бути спрямована на подолання позначених вище різнорівневих кризових ситуацій, що виникають у процесі входження студентів у психологічний професійний простір.

На успішних психологах та педагогах І. Г. Головською було проведено дослідження для визначення домінуючих професійно-особистісних якостей. Ця категорія осіб є діячами, так як саме педагоги діють на студента та направляють його. За результатами дослідження було встановлено, що серед досліджуваних переважали такі види темпераменту: сангвінік, холерик, меланхолік. Відносно потреби в досягненнях, було встановлено, що у них середній та вище середнього рівень. Можна говорити, що маючи високий чи низький рівень цієї характеристики, психолог чи педагог не будуть успішними у своїй діяльності. Так само було виявлено, що у більшості психологів і педагогів спостерігалася висока товариськість, чуйність, інтуїція, незалежність, психологічний склад розуму. Також було встановлено, що ця категорія досліджуваних мала середній рівень таких показників: домінування, самоконтроль, хочеться відмітити, що низькими були показники по шкалам відповідальності, відчуття благополуччя.

Згідно цього ми вивчали такі показники: тип темпераменту, інтуїцію, лідерські здібності, потребу в досягненнях, товариськість, самоконтроль у спілкуванні, вміння слухати.

Для того, щоб досягти мети та вирішити задачі дослідження ми використали методики: Тест Айзенка, Оцінка рівня товариськості (Тест Ф.Ф. Ряховського), Тест «Уміння слухати», Тест на оцінку самоконтролю в спілкуванні, Потреба в досягненнях Ю. М. Орлова, Тест «Інтуїція», Тест на лідер-

ські здібності, які відповідають критеріям експерименту, а саме: віковим категоріям та відповідають специфіці проблеми.

Було виявлено, що у більшості майбутніх психологів середній (29%) та вище середнього (38%) рівень товариськості. Відмічено, що в жодного досліджуваного не було виявлено занадто низького та низького рівня товариськості. Нами було зафіксовано, що більшість майбутніх психологів (47%) критичні до висловлювань, 36 – гарно спілкуються, а 14 % та 4 % - потребують додаткового розвитку комунікативної сфери. Це може бути пов'язане з тим, що майбутні психологи ще повністю не усвідомили значення для психолога вміння слухати. У основній частини студентів спостерігався середній (48%) та високий (47%) контроль у спілкуванні, і тільки у 5% - низький рівень контролю при комунікації.

Висновок. Таким чином, аналіз отриманих результатів дослідження дозволяє зробити припущення, що однією з умов формування майбутніх психологів як ефективних суб'єктів психологічного впливу є цілеспрямований розвиток комунікативних здібностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Иванников В. А.* Проблемы подготовки психологов. *Вопросы психологии.* №1. 2006. С. 48-52.
2. *Массанов А. В.* Психологичний супровід удосконалення особистості майбутніх спеціалістів. *Наука і освіта.* №5. 2009. С. 42-48.
3. *Санникова О. П.* Психологические контуры личности: форма и содержание *Актуальные проблемы социологии, психологии и педагогики.* Материалы Всеукраинской научно-практической конференции «Тенденции развития психологии в Украине». Київ : Либідь, 2006. С. 105-115.

REFERENCES

1. *Ivannikov V. A.* Problemy podgotovki psihologov [Problems of training psychologists] *Voprosy psihologii.* №1, 2006. S. 48-52.
2. *Massanov A. V.* Psyholohichnyj suprovod vdoskonalennya osobystosti majbutnix faxivciv [Psychological support for improving the personality of future specialists]. *Nauka i osvita.* №5. 2009. S. 42-48.
3. *Sannikova O.P.* Psihologicheskie kontury lichnosti: forma i sodержanie [Psychological contours of personality: form and content] *Aktual'nye problemy sociologii, psihologii i pedagogiki, Materialy Vseukrainskoj nauchno-praktich. Konferencii «Tendencii razvitija psihologii v Ukraine: istorija i sovremennost'».* Kiiiv : Libid', 2006. S. 105-115.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE MANIFESTATION OF THE PSYCHOLOGIST AS A SUBJECT OF PSYCHOLOGICAL INFLUENCE

Iryna Holovska, Inna Zakharova

Abstract. *The article is devoted to the study of the problem of personality formation as a subject of psychological action and influence, the study of psychological mechanisms that ensure the effectiveness of psychological action, because at the moment this is one of the most relevant topics for all higher educational institutions that train future psychologists. In the article, we offer our point of view on this problem, as well as an analysis of scientific literature, a study of the concept of «subject of psychological influence». Professional training of a specialist is especially important in modern conditions. The problem of the personality and its professional formation as a long multifaceted process is one of the most important and difficult. The quality of its professional training and subsequent professional activity depends on the process of personality development in student age. In addition, the article presents a study of the peculiarities and conditions of the professional formation of future psychologists. One of the conditions for the formation of future psychologists as effective subjects of psychological influence is the purposeful development of communication skills. The adequate self-assessment is an important professional quality of a psychologist too. It's important to understand an individual characteristics of personality, strengths and weaknesses. Also is useful to know how to beat your own weaknesses. An ease, sincerity, empathy, emotional stability and resistance to stress are the strong points of a psychologist. The lifestyle and overall attitude towards life appears in such attributes as optimism, liability, self-organization, creativity, flexibility and ability to self-reflection.*

Keywords: *Psychological influence, the subject of psychological influence, communication skills.*

Відомості про авторів:

Ірина Георгіївна Головська, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики практичної психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна
e-mail: irgolov@ukr.net

Інна Анатоліївна Захарова, магістрантка 2 курсу, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Information about authors:

Iryna Holovska, Candidate of psychological sciences, associate professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Practical Psychology, State institution «Southern Ukrainian National University named after K. D. Ushinskyi», Odesa, Ukraine

Inna Zakharova, master's student, 2nd year, master's student, 2nd year, State institution «Southern Ukrainian National University named after K. D. Ushinskyi», Odesa, Ukraine